

Sporočilo za javnost

FASD: javnozdravstveni izziv, ki ga je mogoče v celoti preprečiti

Ljubljana, 9. september 2025 – Ob mednarodnem dnevu spektra fetalnih alkoholnih motenj (FASD) opozarjamo na resnost posledic prenatalne izpostavljenosti alkoholu, ki jih medicinska in javnozdravstvena skupnost že desetletja prepoznava kot enega ključnih, a povsem preprečljivih vzrokov nevroloških in razvojnih motenj pri otrocih. Raziskave nedvoumno dokazujejo, da ni varne ravni rabe alkohola med nosečnostjo; že manjše količine lahko povzročijo trajne spremembe v razvoju ploda.

PATOFIZIOLOŠKI MEHANIZMI IN KLINIČNA SLIKA

Etanol zlahka prehaja skozi placento, njegova koncentracija v fetalnem obtoku pa je pogosto enaka ali celo višja kot pri materi, saj presnovni encimski sistemi ploda, še niso razviti. Posledično se alkohol in njegovi metaboliti v fetalnem telesu zadržujejo dalj časa, kar neposredno vpliva na nevrogenezo, sinaptično povezovanje in zorenje organov.

Fetalni alkoholni spekter motenj (FASD) zajema heterogeno skupino kliničnih posledic, ki se izražajo na nevrokognitivni, vedenjski, somatski in morfološki ravni. Pri prizadetih posameznikih se pogosto ugotavljajo izraziti nevrokognitivni primanjkljaji, med katerimi prevladujejo učne težave, motnje pozornosti ter oslabljen delovni spomin. Vedenjski in čustveni profil praviloma zaznamujejo impulzivnost, motena regulacija čustev in otežena socialna integracija. Na telesni ravni se pojavljajo različne organske okvare, kot so prirojene srčne anomalije, malformacije ledvic in kostno-mišičnega sistema ter senzorične motnje, zlasti na področju vida in sluha. Pri manjšem deležu posameznikov so prisotne tudi značilne obrazne dismorfije, ki lahko olajšajo prepoznavanje sindroma, a niso diagnostično obvezne.

*“Ključno je poudariti, da intelektualni količnik (IQ) ni zanesljiv pokazatelj prizadetosti, saj imajo mnogi posamezniki s FASD povprečne intelektualne sposobnosti, vendar hkrati izrazite motnje izvršilnih funkcij ter primanjkljaje v vsakodnevni življenjskih veščinah, kar bistveno vpliva na njihovo samostojnost in socialno funkcioniranje”, opozarja **Matej Košir**, direktor Inštituta »Utrip« in vodja mreže »Preventivna platforma«.*

EPIDEMIOLOGIJA IN DRUŽBENE POSLEDICE

Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da skoraj 10 % nosečnic globalno uporablja alkohol, kar FASD uvršča med pomembne javnozdravstvene probleme s trajnim vplivom na kakovost življenja prizadetih posameznikov in njihovih družin.¹ Prevalenca v splošni populaciji naj bi znašala 3–5 %, pri otrocih v rejniškem sistemu pa je lahko več kot petkrat višja.²

Če težave ne prepoznamo dovolj zgodaj, se lahko razvijejo dodatne posledice, kot so neuspešnost v izobraževalnem sistemu, duševne motnje, socialna izključenost in povečana ranljivost za zlorabe substanc.

DIAGNOSTIČNI IN PODPORNİ PRISTOPI

Diagnostika FASD je zahtevna, saj ni enotnega testa, ki bi zajel celoten spekter motenj. Potreben je multidisciplinaren pristop, ki vključuje pediatre, psihologe, logopede, socialne delavce in druge strokovnjake. *“Pravočasna diagnoza je ključnega pomena, saj omogoča usmerjeno podporo, dostop do specializiranih programov in zmanjševanje tveganja za razvoj sekundarnih težav”*, poudarja **Franč Zalar**, predsednik zKNB.

Čeprav vzroka ni mogoče odpraviti, lahko ustrezni ukrepi, kot so zgodnja intervencija, prilagojene učne metode in psihosocialna podpora, bistveno izboljšajo prognozo.

PREVENTIVA KOT EDINI UČINKOVITI UKREP

Najpomembnejši javnozdravstveni ukrep ostaja primarna preventiva, tj. dosledna abstinenca od alkohola v času nosečnosti in že v fazi načrtovanja. Sporočilo je enostavno, a odločilno: »Nič alkohola – nič tveganja«.

Učinkovita preventiva zahteva sistemsko podporo:

1. kontinuirano izobraževanje zdravstvenih delavcev,
2. javne kampanje, ki jasno posredujejo sporočilo o tveganjih,
3. ter svetovanje in pomoč ženskam, ki se soočajo z zasvojenostjo ali drugimi socialnimi stiskami.

¹ WHO, [Prevention of harm caused by alcohol exposure in pregnancy: Rapid review and case studies from Member States](#), 2016.

² SHAAP, [FASD: Recognising the signs and the risks of pre-natal alcohol exposure](#), 2025.

FASD ostaja ena najpogostejših, a v celoti preprečljivih razvojnih motenj. Odločitev za popolno abstinenco v nosečnosti ni le osebna izbira, temveč kolektivna družbena odgovornost, saj s tem varujemo zdravje prihodnjih generacij in zmanjšujemo dolgoročno javnozdravstveno breme.

Za dodatne informacije in pojasnila smo vam na voljo na e-poštnem naslovu info@sncda.si.

Lep pozdrav,

Franc Zalar, predsednik zKNB in podpredsednik Društva za zdravje srca in ožilja

Matej Košir, direktor Inštituta Utrip in vodja mreže Preventivna platforma

David Razboršek, direktor Zavoda Vozim

Manca Kozlovič, predsednica Mladinske zveze Brez izgovora Slovenija

mag. Nataša Jan, direktorica Društva za zdravje srca in ožilja Slovenije

Neža Polh, generalna sekretarka Slovenske zveze za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo (SZOTK)

Tomaž Gorenc, direktor Inštituta za zdravje in okolje (IZO)

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZDRAVJE

Program Alkohol skozi rožnata očala sofinancira Ministrstvo za zdravje RS.